

Szeretjük a növényeket. Örömet okoz szépségük, élvezzük gyümölcseiket, használjuk fájukat. De gondolunk-e rá, hogy egyes növények az emberi civilizáció, a történelem menetét is befolyásolták, háborúkat robbantottak ki, gyarmatbirodalmakat virágoztattak föl, emberek életét változtatták meg? Vajon mi lehet a titkuk?

Lótusz
a Kanton Botanikus Kert
nagy csatornájában

BEFOLYÁSOS
NÖVÉNYEK

A LÓTUSZ

Kelet-Ázsiában a legbefolyásosabb növények trónusán egy igazi vízivő pompázik, a világhírré szert tett, szentként tisztelt lótusz. A víz alól kiemelkedő, eleganciájával, szépségével elbűvölő virághoz a keleti vallások erőteljesen kötődnek.

A lótusz levelei, virágai és termései erős nyélen a víz színe fölé emelkednek

A friss lótukszemeket pörköltve, főzve eszik

A hinduk mitológiájában a lótuszvirág a Föld trónusa, a világ jelképe. Az egyik Főisten, *Visnu* lótuszrügyből teremtette a Földet, s feleségének, a szerencse, házasság, szépség istennőjének, *Laksminak* is e virág volt a bölcsője, mikor a teremtés kezdetén, lótuszon ülve kiemelkedett az ősvizekből. Az indiai költészet legrégebbi remekműveiben, a 4000 éves Védákban is gyakran megénekelik a lótusz szépségét.

Buddhának a lótusz, ahogy a szanszkritban nevezik, padma volt a kedvenc virága, s Kr. e. 200-tól kezdve minden buddhista ábrázolás lótuszvirág-trónuson ülve, állva vagy pihenő testtartásban örökíti meg a szenteket. A vallás térhódításával minden buddhista templomkertbe bekerült e szent növény is, rózsaszín virág-bimbói pedig a templomi oltárok pompás díszei.

A közismerten virágszerető kínaiak növény-szimbolikája a lótuszt a tisztaság, a becsületesség és az erény jelképévé tette. A sötét iszaphból kiemelkedő, ég felé törő lótusz az élet, a születés és a teremtés jelképévé vált. A lótusz népszerűségét számtalan pompás művészeti alkotás, festmények, faragványok, porcelánok bizonyítják.

Mint hal a vízben

Az indiai lótusz (*Nelumbo nucifera*) Kelet-Ázsia és Északkelet-Ausztrália sekély, meleg tavainak, csendes vizű holtágainak növénye. A lótuszfélék (*Nelumbonaceae*) családjába tartozik, egyetlen ismert rokona az Észak-Amerika keleti részén honos amerikai lótusz (*Nelumbo lutea*), melynek kevésbé illatos, kisebb virága krémsárga színű. Régebben a tündérrózsafélék (*Nymphaeaceae*) közé sorolták a lótuszokat is, de a legújabb molekuláris evolúciobiológiai eredmények távolabbi rokonoknak tartják a két nemzetséget. Az egyiptomi tündérrózsát (*Nymphaea lotus*) gyakran tévesen egyiptomi lótuszként emlegetik.

A lótusz rendkívül jól alkalmazkodott a vízi életmódhoz, minden szerve erről árulkozik. Az iszapban vízszintesen kúszó, hosszú gyöktörzsében szellőzőjáratok biztosítják a víz alatti szár levegőellátását. Az 1-2 méter hosszú, vastag levéllyeileit és virágkocsányait is levegőtartó sejtközi járatokban gazdag szövet építi fel, mely az átszellőztetés mellett a rugalmasságot és a szilárdságot is biztosítja. A tündérrózsák vízen úszó levelével ellentétben a lótusz levelei magasan a vízszint fölé emelkednek. A levéllyél a hatalmas, 30-40 cm átmérőjű

Kínában sekély tavakban, medencékben, elárasztott rizsföldek szélén termesztik a lótuszt

Hazánkban legnagyobb állománya a szegedi József Attila Tudományegyetem Fűvészkertjében virít nyaranta, de ma már több faiskola is árulja. Tavaly óta a vácrátóti Nemzeti Botanikus Kert Nagy-tavában is két szép, terjedő példány pompázik.

A virágzati tengely úgy néz ki, mint egy öntözőkanna rózsája, a virágkötészet kedvelt alapanyaga

Az urnaszerűen kiszélesedett, megvastagodott virágtengelybe süllyedt magházakat a számtalan sárga porzó és a rózsaszín lepellevek veszik körül

Jellegzetes, kerek levelén víztaszító viaszbevonat pergeti le a vízcseppeket

A LÓTUSZHATÁS

Mindig feltűnően tiszta felszínüket kékesszürke, víztaszító viaszréteg fedi. A legújabb elektronmikroszkópos vizsgálatok bebizonyították, hogy a hidrofób viasz kristályok felületén sem a víz, sem a szennyeződések nem tapadnak meg, hanem a levél felületen gyöngyként lepergő cseppek képződnek. Ezt az ún. lótuszhatást használják fel a legújabb high-tech anyagok, fa- kő- és homlokzatápoló szerek, öntisztuló poliészter szövetek gyártásánál.

Lótusz egy buddhista templom kárpitján (Dinghu Shan, Dél-Kína)

Lótusztermés egy thaiföldi piacon

FOTÓ: FRÁTER ERZSÉBET

hamvaszöld, kerek levéllemez közepén ízesül. Kellemes illatú, rózsaszínű virágai egynemű virágtakaró-levelekből állnak. A sok sárga porzó által körülvett magházak az urnaszerűen kiszélesedett, megvastagodott virágtengelybe süllyedve fejlődnek makkszerű termékké. Az 1-1,5 cm-es termések, a „lótuszmagok” keményítőben nagyon gazdagok és legendásan sokáig csíráképesek.

Rekordszámba megy a növényvilágban, hogy sikerült kicsíráztatni és felnevelni az 1951-ben egy japán ásatáson tözegbe süllyedt csónakban talált 2000 éves lótuszmagot.

köszönheti, hanem sokoldalú felhasználhatóságának is. Zsenge leveleit levesbe, főzelékbe főzik, leginkább azonban ételleket csomagolnak bele. Üreges, magas keményítőtartalmú gyöktörzse fontos táplálék. Süttik, főzik, savanyítják, de leggyakrabban a sültve-rázva készült kínai étellekbe teszik. Rostos levéllyeléből régebben gyertyakanócot készítettek, porzóit tea ízesítésére használják. A tápanyagban gazdag „lótuszmagot” pörköelve, főzve eszik, sőt egyes vidékeken lisztte őrölve kenyeret is sütöttek belőle. A termések kihullása után kiszáradó virágzati tengely, mely úgy néz ki, mint egy öntözőkanna rózsája, a virágkötészet

kedvelt alapanyaga, kézműves boltokban már nálunk is kapható.

A keleti orvoslás a levelekből kisajtott levét hasmenés ellen ajánlja, a belőle készített pépet pedig más növényi anyagokhoz keverve, magas láz ellen kenik a beteg testére. Lótuszleveleket terítenek a lázas ember ágyára, a fiatal leveleket pedig aranyér, leptra esetén használják. A virágok és a kocsányok összehúzó és vizelethajtó hatóanyagokat tartalmaznak, ezért szíverősítőnek alkalmazzák, valamint hasmenést, kolerát és májbetegségeket is kezelnek vele. A virágból készült szirup köhögés ellen is jó. A magokból lepra, sömör és más bőrbetegségek gyógyítására készítene krémet, míg a termésből nyert paszta a kobra marása esetén javallt kúra része.

Főzeléknek, lázas betegnek

Hallatlan népszerűségét nemcsak elbűvölő és szimbolikus jelentéstartalommal felruházható küllemének, illetve életmódjának

Édeskés gyöktörzse karikára vágva kedvelt zöldségnövény Kelet-Ázsiában, néha ázsiai boltokban nálunk is kapható

Tavak díszé

A szubtrópusi kertek fontos dísznövénye. Ma már sok szép fajtáját nemesítették, a rózsaszín minden árnyalata mellett vannak fehérek, fehér alapon rózsaszín csíkosak, sőt sárga csíkos, sárga pettyes rózsaszín változatok is. Pompásan mutatnak a dupla szirmú fajták, a kétfejű, négyfejű virágokat nevelő különlegességek. A törpe növésű lótuszt virágtartó edények beültetésére alkalmazzák. Intenzív nevelése nagy gondosságot igényel. A rizómát minden évben ki kell ásni és alaposan megtisztítani; az öreg és sérült darabokat el kell távolítani, csak a fiatal, egészséges gyöktörzs alkalmas a továbbtenyésztésre. A medence talaját időnként ki kell cserélni, edényes növény esetében minden évben új, tápanyagban gazdag, nitrogéndús, iszapos talajba, 10-20 cm mélyre kell a szaporítóanyagot helyezni.

Fráter Erzsébet